

At present there is a tendency to replace the notion «integration» by the notion «inclusion». It implies the transition from the system which provides the adaptation of a child to educational requirements to the system adapting to the needs of a child. All these increase concern about the necessity of introducing inclusive education and make it the topical issue of formation and development of inclusive education in the country.

To address the problems at various stages of research the following theoretical methods were used: retrospective comparative analysis of philosophical, psychological, pedagogical and methodological literature, thesis papers to ascertain the state of elaboration of the problems researched; ordering, synthesis, generalization, theoretical modeling.

The results of the theoretical analysis of the notion «integration» require further study of such notions as «inclusion», «inclusive education», «inclusive learning environment», their relationship and succession.

The results of the theoretical analysis of the essence of the concept «integration» in the light of inclusive education implementation in Ukraine requires further investigation of key definitions, their interrelation and succession.

Key words: children with special educational needs, integration, social integration, educational integration, full integration, combined integration, partial integration, time integration, inclusive education.

УДК 371.132-057.875:376.1-056.26

О. А. Охріменко

Козельщинська психолого-медико-педагогічна
консультація Полтавської області

ДО ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто питання забезпечення фахового психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Автор робить припущення, що студенти, які здобувають вищу освіту за напрямом «Практична психологія», не отримують достатньо фахових знань для роботи з даною категорією дітей. Дослідивши проблему, автор статті робить висновок, що необхідно розширити мережу вищих навчальних закладів, які готують фахівців за напрямком «Спеціальна психологія» та розробити систему факультативів тематичного спрямування для студентів, які навчаються на практичного психолога.

Постановка проблеми. Проблема фахового супроводу дітей з особливими освітніми потребами потребує негайного вирішення. Зростання кількості дітей, які потребують організації спеціальних умов навчання, вимагає від органів управління освітою створення оптимального корекційно-розвиткового середовища із залученням фахівців вузького напрямку. Для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку особливо важливим є заняття з психологом. Першочерговим завданням психолога є формування позитивних міжособистісних відносин учнів з особливими потребами та їх ровесників у процесі внутрішньошкільної інтеграції та консультування батьків, педагогів щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання, соціальної адаптації дітей з особливими

потребами. Проте, як показує практика, теоретичної та практичної готовності психологів не достатньо для здійснення психологічного супроводу дітей та молоді з особливими освітніми потребами.

Аналіз актуальних досліджень. Слід зазначити, що окремі аспекти досліджуваної проблеми були предметом уваги дослідників і відображені в багатьох дослідженнях.

Науковцями розглянуто проблеми спрямованості психологів на корекційну підтримку дітей із психофізичними вадами, гуманного ставлення до них (Г. Афузова, Г. Сизко, Є. Синьова, Л. Фомічова, О. Хохліна, Д. Шульженко та ін.); оптимізації соціальної адаптації осіб із розумовою відсталістю, соціалізації осіб з інвалідністю (О. Асмолов, А. Воробець, О. Дікова-Фаворська, О. Усанова та ін.); специфіку діяльності з родинами, що виховують дітей із психофізичними порушеннями (Н. Грабовенко, І. Мамайчук, І. Іванова та ін.). Різні аспекти психолого-педагогічного супроводу дітей та молоді з особливими потребами вивчали І. Воронцов, Т. Дегтяренко, Л. Гречко, М. Деркач, Е. Казин, К. Моїсеєнко, І. Свиридова, Т. Семенкова, А. Федоров, Л. Шипіцина та інші. Дослідники вказували на відмінність між психологічною допомогою людям з особливими потребами та здоровим особам як за цільовою спрямованістю, так і за організацією та динамікою процесу. І. Бех, В. Бондарь, Т. Власова, В. Засенко, В. Синьов у своїх дослідженнях наголошували на відокремленні основних груп дітей, які потребують створення особливих умов у процесі їхньої реабілітації та соціальної адаптації. Т. Білоус, І. Дмитрієва, В. Золотоверх, І. Ковшова, В. Липа, Л. Одинченко та інші розглядали проблеми змісту та особливостей навчання, підготовки до життя дітей з обмеженими можливостями.

Мета статті – дослідити особливості вузівської підготовки практичних психологів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Вивчення стану практики дозволяє встановити, що на території України інклюзивна освіта дітей з особливими освітніми потребами почала інтенсивно впроваджуватися у 2001 році в межах науково-педагогічного експерименту «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». Цей експеримент відбувся під егідою Міністерства освіти і науки України, Інституту спеціальної педагогіки АПН України та Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». Проте лише у 2010 році були внесені зміни до Закону України «Про загальну середню освіту», де було зазначено про необхідність створення не тільки спеціальних, а й інклюзивних класів.

На сьогодні кількість навчальних закладів, які навчають інклюзивно дітей з ООП на засадах рівності та взаємопідтримки, постійно зростає. Так, у 2014 році на території України успішно функціонували 1350 інклюзивних класів.

Як і кожне нововведення в освітній галузі, упровадження інклюзивної освіти вимагає чіткого нормативно-правового регулювання організації та проведення навчально-виховної роботи та корекційно-розвиткових занять, а також зміни кваліфікаційних вимог до фахівців, які працюють з дітьми з ООП в умовах інклюзивного навчання.

Слід зазначити, що тривалий час інклюзивна освіта функціонувала завдяки фахівцям-інтузіастам, які, не маючи спеціальної підготовки, тільки завдяки самоосвіті та прагненню до самовдосконалення, знаходили потрібну інформацію, матеріали, підручники для організації навчання та корекції.

Вивчення стану практики інклюзивного навчання дітей з ООП показало, що більшість дітей, які навчаються в інклюзивних класах, мають вади інтелектуального розвитку різного рівня складності. Для організації корекційно-розвиткової роботи, згідно з висновком ПМПК, необхідно забезпечити супровід трьох фахівців – практичного психолога, учителя-логопеда та корекційного педагога (асистента вчителя). Двоє останні повинні мати відповідну фахову освіту, яку вони здобувають за спеціальностями або напрямками підготовки (бакалавр) «Корекційна освіта» та спеціальної підготовки за відповідними професійними програмами (згідно з наказом Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України від 1 червня 2013 року № 665 «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів»). У випадку з практичним психологами ситуація набагато складніша.

У дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах працюють фахівці з вищою психологічною освітою, проте для роботи з дітьми з ООП цього недостатньо. Практичні психологи загальноосвітніх навчальних закладів підготовлені працювати виключно з дітьми з нормою інтелекту, оскільки лише знань по роботі з цією категорією після вузівської підготовки в них достатньо.

Проте у зв'язку з наявною потребою, відповідно до рекомендаційних висновків психолого-медико-педагогічної консультації щодо програми навчання дитини, основних напрямів корекційно-розвиткової роботи, та заяви батьків, адміністрація школи вимушена залучити до роботи з учнями з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі психолога без необхідної фахової підготовки.

Що ж при цьому робити психологу? Дане питання неодноразово обговорювалося на різних державних рівнях.

Підготовка практичного психолога до роботи з учнями загальноосвітніх шкіл тривала й багатоаспектна. В умовах отримання вищої освіти досить мало часу визначено для вивчення безпосередньої роботи психолога з учасниками навчально-виховного процесу. Співвідношення теорії та практики в училищах та університетах значно різняться: якщо для перших характерно формування практичних знань, умінь та навичок, то у других значно переважає теоретична підготовка. Але при цьому, якщо існує багато спеціальностей, які дублюються

в навчальних закладах I–II та III–IV рівнів акредитації, то підготовкою психологів займаються виключно університети та академії.

Великий ажітаж під час вступу, на жаль, не приводить до підвищення освітнього рівня абітурієнтів, а лише до збільшення кількості груп і вишів, які випускають майбутніх психологів.

Подібний підхід до підготовки молодих спеціалістів знижує їх кваліфікаційний рівень і висуває питання отримання додаткової освіти – практичної спрямованості.

На території України діють різноманітні навчальні центри – гештальт, трансактна, позитивна психологія та психологічне консультування тощо. Успішне завершення навчання дозволяє психологу ефективно працювати з дітьми та дорослими з нормою інтелекту.

При цьому підготовка молодих спеціалістів для роботи з дітьми з обмеженими освітніми можливостями достатньо обмежена.

Вивчення стану практики довело, що випускники вишів мають досить обмежене уявлення про роботу з дітьми зі зниженим рівнем інтелекту, їх батьками та викладачами (педагогами).

В Україні лише 9 вишів готують фахівців за напрямом «Спеціальна психологія», «Клінічна психологія», «Медична психологія», тоді як практичних психологів – 101: з яких 36 класичних, 20 педагогічних, 30 недержавних та 15 технічних університетів.

На сьогодні ми можемо стверджувати, що співвідношення кількості випускників за вищеназваними напрямами не є правомірним для порівняння.

Розглянемо більш детально особливості навчання практичних психологів у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка з метою оцінки правомірності здійснення випускниками психологічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами.

Проаналізувавши навчальний план за напрямом підготовки «Практична психологія», ми можемо стверджувати, що студенти протягом 5 років вивчають низку предметів, споріднених зі спеціальною психологією – психофізіологію (144 год.), вікову фізіологію та валеологію (108 год.), вікову психологію (144 год.), клінічну психологію (144 год.), патопсихологію (108 год.), основи психогенетики (90 год.). Зі 9756 академічних годин лише 738 відводиться на вивчення психології осіб із порушеннями психофізичного розвитку (див. рис.1).

Наявна значна різниця між предметами практичної та спеціальної психологічної спрямованості, підтверджує поверхневність підготовки практичних психологів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Висновки. Таким чином, професійна підготовка студентів за напрямом «Практична психологія» не є достатньою для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

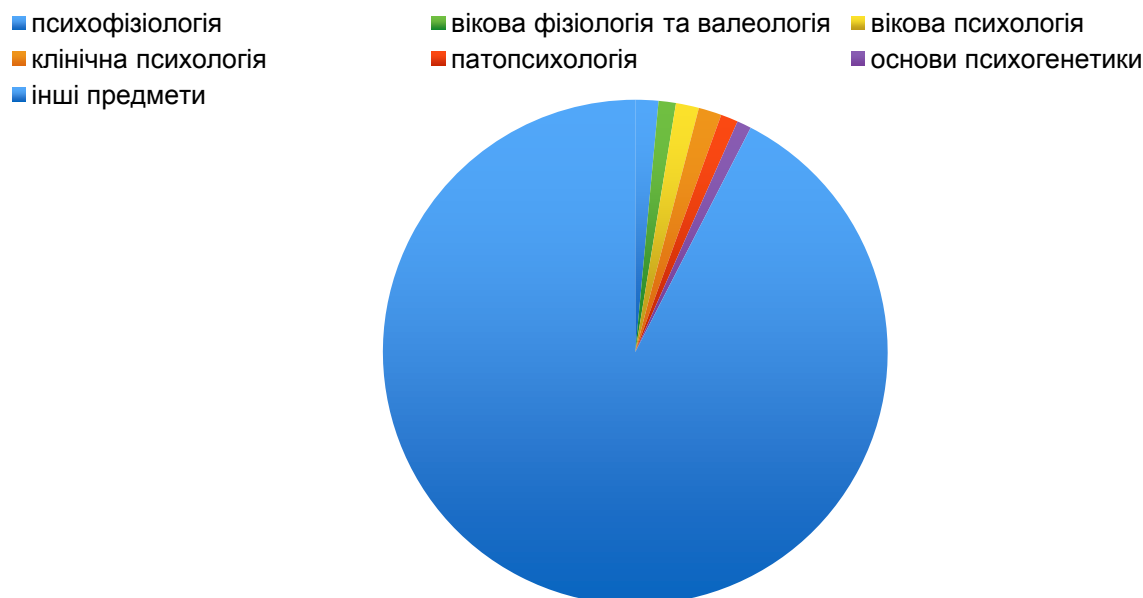


Рис. 1. Співвідношення кількості годин, визначених для вивчення споріднених зі спеціальною психологією, предметів

У подальшому планується порівняти предметну наповнюваність навчальних планів за напрямками «Практична психологія» та «Спеціальна психологія» та віднайти шляхи оптимізації підготовки студентів за напрямом «Практична психологія» до роботи в умовах інклюзивної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дегтяренко Т. М. Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегія управління : монографія / Т. М. Дегтяренко. – Суми : Університетська книга, 2011. – 403 с.
2. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26 липня 2012 року № 1/9-529 «Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/30376/
3. Моїсеєнко К. Соціально-психологічний супровід інклюзивної освіти / К. Моїсеєнко // Соціальний педагог. – 2009. – № 11. – С. 62–64.
4. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 1 червня 2013 року №665 «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/37302/>
5. Організація діяльності інклюзивної школи / А. Колупаєва, Н. Мофій, Ю. Найда, Л. Даниленко // Директор школи. Шкільний світ. – 2011. – № 8. – С. 21–27.
6. Освіта Полтавщини назустріч дітям (з досвіду впровадження інклюзивної освіти у навчальних закладах області): інформаційно-методичний посібник / (упор. І. О. Калініченко). – Полтава : ПОІППО, 2012. – 62 с.
7. Сак Т. Психологічний супровід учнів із затримкою психічного

розвитку в інклюзивному класі (діагностичний напрям) / Т. Сак // Дефектологія. – 2009. – № 1. – С. 16–19.

РЕЗЮМЕ

Охрименко Е. А. К проблеме профессиональной подготовки психологов к работе с детьми с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного обучения.

В статье рассмотрены вопросы обеспечения профессионального психологического сопровождения детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного обучения. Автор делает предположение, что студенты, которые получают высшее образование по направлению «Практическая психология», не получают достаточно профессиональных знаний для работы с данной категорией детей. Исследовав проблему, автор статьи делает вывод, что необходимо расширить сеть высших учебных заведений, которые готовят специалистов по направлению «Специальная психология» и разработать систему факультативов тематического направления для студентов, обучающихся на психолога.

Ключевые слова: дети с особыми образовательными потребностями, инклюзивное обучение, психолого-медико-педагогическая консультация, коррекционное образование, норма интеллекта, специальная психология, медицинская психология, клиническая психология.

SUMMARY

Ohrimenko E. To the problem of training psychologists to work with children with special educational needs in inclusive education.

The article deals with issues of professional psychological support for children with special educational needs in conditions of inclusive education. In Ukraine, there is a tendency to increase the number of children with special educational needs. In this regard, the actual direction of the organization of full training of this category of children is the creation of inclusive classes at a secondary school. Most pupils in inclusive classrooms have impaired intellectual development. In this regard, qualified psychological assistance is mandatory and it is the most important component of a comprehensive correctional and developmental work.

The author suggests that students, who obtain higher education in the field of «Practical Psychology», do not receive enough specialized knowledge to work with this category of children. Analysis of fullness of the university curricula can more fully explore the quality of young specialists in the area «Psychology» to work with children with special educational needs. To that end, the curriculum of Poltava National Pedagogical University named after V. Korolenko was studied, in the direction of preparation «Practical Psychology», and it was found a slight amount of teaching hour's of specifically psychological direction. The current small difference between practical items and special psychological orientation confirms superficiality of training psychologists to work with children with special educational needs.

Examining the problem, the author concludes that it is necessary to extend the network of higher educational institutions that train specialists in the area of «Special Psychology» and elaborate the system of thematic optional courses for students studying at Practical Psychology departments. Addressing university training psychologists that have to work with children with special educational needs will not only improve the quality of implementation of psychological support, but also increase the probability of a child with mental retardation of an average child of secondary school and successfully socialize in the community.

In the future we plan to compare the substantive contents of its curricula in the areas of «Practical psychology» and «Special psychology» and to find the ways of optimization of training students in «Practical psychology» to work in conditions of inclusive education.

Key words: *children with special educational needs, inclusive education, psychological, medical and pedagogical consultation, correctional education, rate of intelligence, special psychology, health psychology, clinical psychology.*